

šole je avtorica smiselno vključila v članek še zvezke iz domače zbirke, ki jih je pisal njen oče v letih 1922/23.

Članek Davida Movrina posega v posebne vrste zgodovino, v mračna leta po koncu 2. svetovne vojne, ko se je "partija po prevzemu oblasti leta 1945 lotila Univerze v Ljubljani". Klasični seminar s profesorji Bradačem, Grošljem in Sovretom je doživljal svojo grenko pot, ki jo je utirjala takratna nova oblast in ji je bila klasična filologija popolnoma odveč. Z obširno arhivsko dokumentacijo avtor ne predstavlja samo uradnih dogodkov, ki so se odvijali na univerzi, ampak tudi življenjske tragedije, ki so bile povezane s političnimi pritiski in so jim bili izpostavljeni profesorji in njihovi družinski člani.

394

Z ustvarjalnostjo ljubljanskih srednješolcev se v članku *Podobe trenutkov – Transgeneracije O kulturni ustvarjalnosti ljubljanskih srednješolcev* ukvarja avtorica Minka Kuclar. V njem predstavi v letu 1976 nastanek in kasnejši razvoj prireditve *Podobe trenutkov*, katere namen je bil obelodanjanje ustvarjalnih dosežkov mladih na različnih kulturnih področjih v okviru ljubljanskih gimnazij. Prireditvev oziroma gibanje, ki se je preimenovalo v *Transgeneracije*, je nadalje raslo in se spreminjalo ter se v letu 2013 odvijalo že kot 38. festival sodobnih umetnosti mladih.

V zadnji daljši razpravi drugega dela *Šolske kronike* Tatjana Hojan osvetli delo koroškega politika in narodno-prosvetnega delavca Andreja Einspielerja (1813–1888), in sicer skozi prispevke in članke, v katerih so o Einspielerju poročali slovenski pedagoški časopisi.

V *Šolski kroniki* pogosto objavljajo krajše ali daljše *spomine na šolo*, ki nastajajo izpod peres večinoma že upokojenih učiteljic in učiteljev. Zapiski so zelo zanimivi in bodo gotovo v prihodnjih letih služili kot vir za nadaljnja preučevanja.

O razstavi avtorice Tine Zgonik *Šola iz zemlje: učenje visokih Andov*, ki je bila v Šolskem muzeju na ogled od junija 2012 do maja 2013, piše Mateja Ribarič. V stalni rubriki *Iz muzejskega dela preberemo* nekaj obvestil o muzejskih dogodkih. Med njimi je obširnejše poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 2012 izpod peresa ravnatelja Staneta Okoliša. Sledita še rubriki *Drobtinice* iz šolske preteklosti in *Poročila in ocene*.

Tanja Tomažič

---

**Going places, Slovenian women's stories on migration** (ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž). Akron: University of Akron Press, Ohio, 2014, 241 str., ilustr.

Monografija *Going places, Slovenian women's stories on migration* zajame stoletje izkušenj slovenskih ženskih migracij v ZDA, Egipt, Italijo in druge kraje v Evropi. Začne se z elegantno oblečeno mladenko, ki se je v tridesetih letih

prejšnjega stoletja peljala čez Atlantik v ZDA, in konča z mlado uradnico v Evropskem parlamentu v Bruslju. Zgodba se začne s pismom in konča s spletnim sporočilom. Vmes spoznamo dojlje, varuške, služabnice, gospodinje, podjetnice in kvalificirane delavke slamnarice iz Domžal. Štiri avtorice in dva avtorja popisujejo različne izkušnje migrantk na podlagi pisem, dnevnikov, osebnih pričevanj, ki v nekaterih primerih zajamejo celo korespondenco oz. spomine več generacij.

Knjiga je napisana v angleškem jeziku. Namenjena je predvsem mednarodnemu občinstvu, saj odpira vpogled v ženske migrantske izkušnje slovenske dežele v zgodovinskem kontekstu srednjeevropskega prostora dvajsetega stoletja, po drugi strani pa izpolnjuje vrzel v študijah globalnih ženskih migracij. Mednarodni zgodovinski okvir je zato še posebej poudarjen. Nepoznavalcu slovenske zgodovine je namreč težko razumeti razgibanost preteklega časa: razpad Avstro-Ogrske, Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije, čas koroškega plebiscita, italijanske okupacije Primorske, socialistične Jugoslavije in samostojne Slovenije v EU. Skozi žensko migrantsko perspektivo spremljamo različne interpretacije nacionalnih identitet, spolnih vlog, doživljanja med vojnama in po njiu vse do sodobnega časa.

Čeprav prispevki pripovedujejo o različnih izkušnjah, sledijo enaki metodološki usmeritvi: v središču je ženska kot posameznica, ki pripoveduje zgodbo. Gre za metodološki pristop, ki upošteva ekonomsko, kulturno, socialno in čustveno zapletenost, pogojenost migracijskih odločitev in posledic tistih, ki so odšli, kot tudi tistih, ki so ostali. Pristop oporeka redukcionišči obravnavi in zajema spekter raznolikih občutij izgube, jeze, odtujenosti, pogrešanja, domotožja, hrepenenja, radovednosti, osamljenosti, nerazumevanja kot tudi nerazumljenosti, ponosa, samozavesti. Subjektivna percepcija migracij jasno prikaže kompleksnost migracijskih izkušenj, prepletenost politik, normativov, pričakovanj, predpisanih vlog in želja. V knjigi so predstavljene posameznice, ki pripovedujejo o konkretnih individualnih in družinskih usodah ter s tem razbijajo sociološko kategoriziranje po razredu, etničnosti, nacionalnosti. Poudarek avtorjev je na raznolikosti doživetih izkušenj starih in mladih, poročenih ali samskih žensk, ki so opravljale različna opravila ter so prihajale iz različnih družbenih in družinskih tradicij. Ženske so se spoznavale z drugačnim življenjem, pa naj je šlo za več tisoč kilometrsko oddaljen Kairo ali New York ali drugo razredno hišo nekaj kilometrov stran v Italiji. Niso vse odhajale na delo zaradi preživetja, temveč tudi zaradi boljšega zaslužka. Takšna analitična izhodišča so pomembna za razumevanje preteklih migracijskih procesov in tudi sodobnosti, saj kljubujejo (še vedno) prevladujočim stereotipom in razširjenim predstavam o navalu brezimnih in brezspolnih migrantov.

Družinska korespondenca je pomembna za razumevanje migracij. Odkriva subjektivne realnosti in intimne izkušnje. Mirjam Milharčič Hladnik na podlagi družinske korespondence predstavi odhod in življenje Pepice (z Gorenjskega) in njene družine v prvi polovici dvajsetega stoletja v ZDA. Marjan Drnovšek analizira pisma, ki jih je Francka (tudi z Gorenjskega) med letoma 1929 in 1931 pisala možu na Nizozemsko. Pri analizi piseske korespondence ne gre le za spoznavanje

doživljanja novega okolja, ampak tudi narave družinskih odnosov: za čustveno predanost, hrepenenje, osamljenost, skrb, a hkrati pomisleke in negotovosti, v primeru korespondence žene z možem tudi glede zvestobe zakonskega partnerja. Pri Pepici je ohranjena družinska korespondenca z več sorodniki, medtem ko je analiza odnosov med Francko in možem nastala na podlagi njenih pisem. Korespondenca med Francko, materjo samohranilko, in njenim možem, ki je kot rudar delal na Nizozemskem, razkriva intimne plati zakonskega življenja, tiste, ki si jih morda ljudje ne bi delili, če bi živeli skupaj. Francka je v odsotnosti moža rodila, skrbela je za kmetijo in družino, v vsakdanjem življenju se je soočala s številnimi dilemami: z vaškimi govoricami (o nezvestobi in prešuštvu), možu je tožila o nosečniških težavah, o težavah pri dojenju, mu poročala o razvoju otrok.

396

Daša Koprivec se je v prispevku o aleksandrinkah osredinila na raznolikost izkušenj žensk, ki so odhajale na delo v Egipt, s tem pa poskušala rušiti v (akademski in širši) javnosti uveljavljeno stereotipno podobo o trpljenju in žrtvovanju mater, ki so doma zapuščale otroke in može. Dekleta in ženske so odhajale tudi iz radovednosti, je zapisala, niso bile vse dojilje, v Egiptu so se nekatere zaposlile kot sobarice, vzgojiteljice ali šivilje. Naučile so se govoriti angleško, francosko in arabsko. Poleg kulturnega šoka ob srečanju s kulturno drugačnostjo v Egiptu je zanimivo avtoričino opozorilo na šok ob vrnitvi. Vrnitev v izvorno okolje je marsikdaj pomenilo novo stresno izkušnjo: tujih jezikov, ki so se jih naučile aleksandrinke, v domačem okolju niso potrebovale, zaradi na novo prevzetih navad iz meščanskega sveta pa so v vaškem okolju izstopale. Hkrati je prihod spremljala čustvena odtujitev od družinskih članov.

Jernej Mlekuž se je v prispevku osredinil na odhajanje deklet iz Benečije v italijanska mesta, kjer so se v prvi polovici 20. stoletja zaposlile kot gospodinjske pomočnice, in na konstruiranje njihovih podob v lokalnem okolju. Doma so bile namreč pogosto deležne sočutja, a hkrati tudi očitkov krivde. Glas katoliške cerkve, ki je ženske obtoževal nemoralnega propada, so spremljali mediji. Sporočilo avtorja je jasno: ženskam je treba pustiti, da spregovorijo same. Ob tem se sprašuje, kaj pomenijo njihove zgodbe danes, kaj njihovo pripovedovanje in poslušanje. Opozarja, da gre pri spominu za pretekle izkušnje, ki pa se verbalno artikulirajo v sedanjosti. Čeprav avtorjem prispevkov monografije ob kritičnem branju virov ne gre očitati, da so spregledali dimenzijo spomina pri zapisovanju preteklih ženskih migrantskih izkušenj, je vendar pomembno, da je poudarek o konstrukciji spomina neposredno izpostavljen.

V istem obdobju kot aleksandrinke so odhajale tudi slamnikarice, kot so se imenovala kvalificirane izdelovalke slamnikov iz Domžal. V začetku dvajsetega stoletja so v želji po izpolnjevanju ali zaradi usposabljanja novih delavk in delavcev ter zaradi odpiranja novih proizvodnih obratov sezonsko ali trajno emigrirale v ZDA in Evropo. Odhajale so v želji za znanjem, boljšim zaslužkom, za ekonomsko neodvisnostjo. Leta 1908 je v New York odpotovalo 196 šivilj in nadzornic, da bi pričele s proizvodnjo in izučile nove delavke. Saša Roškar je v prispevku odprla vpogled v neraziskano področje slamnikaric na tujem. Opozorila je na bogato zapuščino domžalskega župnika Franceta Bernika. Bernik, ki je odhode

slamninaric podrobno beležil, je o ženskah pisal pozitivno, na trenutke celo občudujoče. Avtorica se v prispevku ni sklicevala zgolj na njegovo dokumentacijo, temveč tudi na dnevnike, pričevanja in spomine vnukinj in vnukov. Predstavila je zgodbe žensk, ki so bile doma sprejete z odobravanjem in s ponosom. Migrantke so v domače kraje prinašale različne dobrine, nove modne smernice, novice, drugačnost.

Tatjana Bajuk Senčar se je osredinila na slovenske uradnice v evropskem parlamentu. Prvo generacijo uradnic je predstavila v obliki kratkih življenjskih zgodb. Čeprav so bile različnih starosti in strokovnih ozadij, je uradnice družilo delo v specifičnem institucionalnem okolju multikulturnega, a birokratskega aparata. Kot so poudarile, so postale eurokratke po naključju, tega niso načrtovale. Bile so polne pričakovanj in entuziazma. Zanimivo je, da so vse obdržale vezi z mrežami doma. Slovenija je bila v pogovorih asociirana s prijatelji, z družino; je dežela, kamor se ženske nameravajo vrniti. Kljub številnim vzporednicam med življenjskimi zgodbami predstavljenih sogovornic je Bajuk-Senčarjeva opozorila, da nobena izmed njih ni reprezentativna za skupino t. i. eurokratki in da je nemogoče posploševati. Prav to pa je tudi poanta monografije: treba je upoštevati in slišati posameznico.

Čeprav marsikatero zgodbo slovenski bralci že poznamo, saj so bili nekateri primeri objavljeni v monografiji *Krila migracij: po meri življenjskih zgodb* (ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž, 2009), angleški izvod predstavlja novost. Ta se kaže v posameznih vsebinskih primerih (izkušnje slamninaric in eurokratki) in metodoloških poudarkih. Knjiga domiselno zajame široko in razgibano časovno obdobje. Prikaz časovne kontinuitete od začetka do konca dvajsetega stoletja, ki zaključuje z uradnicami v Bruslju, je še posebej primeren.

Knjiga pomembno opozarja, da ženske niso odhajale zgolj zaradi denarja, temveč tudi zaradi možnosti drugačnega življenja, radovednosti in lastnih ambicij. "Seveda smo bile vesele, da smo odšle, saj smo pričakovale čudež" (str. 147). A hkrati zgodbe izpostavljajo številna pogajanja v vsakdanjosti in to, da se v življenju ni obrnilo tako, kot si je marsikatera predstavljala. "Niso me silili starši, jaz sem bila tista, ki sem želela oditi, jaz sem želela imeti svoj denar. A vendar na koncu ga nisem imela, saj sem ga pošiljala domov" (str. 148).

Kljub poudarkom na raznolikosti izkušenj in kritiki spola kot statične, univerzalne kategorije monografija opozarja na vzporednice med migrantkami: na čustvene razpetosti, očitke, občutja krivde, obsojanje, a hkrati na pogum, borbo, radovednost. Avtorji postavljajo življenjske usode in izkušnje posameznic v okvir družbenopolitičnih prostorskih posebnosti ter opozarjajo na družbene dinamiko in odnose. Zgodbe z različnimi odtenki in intonacijami razbijajo stereotipe in rušijo enoznačnosti. Poglavlja prispevkov so smiselno strukturirana, uvod in zaključek dajeta različnim poudarkom skupno osnovo.

Gre za prvo interdisciplinarno delo z zgodovinskim poudarkom, ki prinaša zbrane migrantske zgodbe v angleščini in z njimi odpira možnost za razpravo v mednarodnem prostoru. Knjiga ne izpolnjuje zgolj vrzeli v mednarodnem prostoru

študija spolov in migracij, temveč ponuja gradivo v nadaljnje obdelave, vzpostavlja študij transnacionalnih oz. globalnih migracij. Prav ta poudarek na preučevanju migracij skozi prostor in čas, na katerega opozori tudi Jernej Mlekuž v zaključni razpravi monografije, pa je lahko izziv za nove razprave in raziskave.

*Nina Vodopivec*

**MIKLAVČIČ BREZIGAR, Inga: *Meščanstvo na Goriškem : med vrednotami in konflikti : na prelomu iz 19. v 20. stoletje.*** Nova Gorica: Goriški muzej, 2013, 92 str., ilustr.

Avtorica je s prikazom slovenskega meščanstva, njegove kulture, načina življenja in vrednost na goriškem območju posegla na področje etnološkega raziskovanja, ki se mu etnologi doslej niso v veliki meri posvečali. Študija o goriškem meščanstvu (s poudarkom na slovenskem meščanstvu), je še toliko dragocenejša, ker gre za posebno okolje, v katerem so se prepletali vzporedni svetovi meščanstva več etničnih skupnosti, ki so bivale na tem območju.

V katalogu je najprej predstavljena Goriška kot pokrajina, ki jo obkrožajo različni geografski, podnebni in kulturni vplivi: alpski, mediteranski in osrednjeslovenski. Gorica je v 19. stoletju doživljala gospodarski in kulturni razvoj, s povečanim razvojem industrije, obrti in trgovine je naraščal tudi dotok novih priseljencev različnih socialnih struktur, od delavcev do izobražencev. Konec 19. in v začetku 20. stoletja so se v mestu prepletale narodne in etnične skupnosti od Slovencev, Italijanov, Furlanov do Nemcev in Judov, ki so živele v skupnem družbenem in geografskem prostoru ter oblikovale in ohranjale svojo kulturo in identiteto. Tako je Gorica že pred prvo svetovno vojno predstavljala večkulturno in večetnično mesto. Zanimiv je podatek o prebivalstvu iz popisa leta 1900, ko je bilo naštetih 16.112 Italijanov in Furlanov, 4754 Slovencev, 2760 Nemcev, 77 Srbov in Hrvatov ter 62 pripadnikov ostalih narodnosti. Med njimi je bilo tudi 865 pripadnikov judovske skupnosti, ki pa jih avtorica v tem delu popisa prebivalstva ne omenja. Leta 1910 se je število Italijanov in Furlanov zmanjšalo na 14.812, število Slovencev pa je naraslo na 10.790. Uradni občevalni jezik je bila nemščina, poleg tega so bile v vsakdanji rabi še italijanščina, slovenščina in furlanščina. Vrednote pa so bile za vse enake; jezik, pripadnost narodnosti in nacionalni razvoj, kultura in umetnost, literatura, gospodarski in kulturni napredek, izobrazba, družina, plesi in šport. Prihajalo je tudi do nesoglasij med posameznimi etničnimi skupnostmi, kar se je kazalo zlasti na političnem področju, v obstoju nacionalizma in stremljenju po moči, najizraziteje v letih po prvi svetovni vojni. Po letu 1922 je goriško območje spadalo pod italijansko državo. Z novo družbeno ureditvijo in novo oblastjo je goriško meščanstvo doživljalo razkroj in predvsem slovensko meščanstvo se je v pretežni večini umaknilo v novonastalo Jugoslavijo.